

DOBOS FERENC

Magyarok a történelem senkiföldjén*

„Málenkij robot” a kelet-szlovákiai Bodrogközben és Ung-vidéken

Legújabbkori történelmünk tisztázatlan kérdései közül a „málenkij robot” témája az 1980-as évek végétől került a történelmi érdeklődés előterébe. A kérdéssel foglalkozó eddigi irodalom azonban túlnyomórészt publicisztikai fogantatású volt: elsősorban interjúk, visszaemlékezések, szociográfiai feldolgozások, illetve dokumentumfilmek készültek, így pusztán műfaji korlátaik miatt sem tűzhették ki célul egy-egy tájegység veszteségeinek globális és szaktudományos feltérképezését.¹

A „málenkij robot” feldolgozásainak eddigi hiányosságai különösen szembeszökőek az egyes tájegységek szerinti differenciálás szempontjából. A publikált személyes visszaemlékezések alapján ugyanis nem derülhet ki, hogy az elhurcolások egyes hullámai területenként eltérő mértékben sújtották a lakosságot. A veszteségek mértékéről nyilvánvalóan csupán egy tágabb közösséget (például egy-egy tájegységet) elemző kutatás képes hozzávetőleges képet formálni.

A hozzávetőleges jelző használata leginkább a kérdéssel kapcsolatos történelmi források hiánya miatt indokolt. A nehézséget önmagában nem is csupán az jelenti, hogy az NKVD/KGB levéltárainak anyagai mind ez ideig zároltak. A számvetést sokkal inkább az a tény nehezíti majd, hogy a szovjet hatóságok a civilként deportáltakat azonnal hadifogoly státusba vették, és a munkatáborokban mindvégig a különböző nemzetiségű hadifoglyokkal együtt tartották. Az elhurcoltakat is cirill betűs „VP” (vojenno plénnüj) jelzés viselésére kötelezték, és mikor kivételes esetekben, évekkel a deportálás után engedélyezték számukra a levélírást, ezt egy kétnyelvű (orosz, francia), a hadifoglyok számára készített formanyomtatványon írhatták meg az érintettek. A volt Szovjetunió levéltárai anyagainak feltárásától tehát a civilként deportáltak arányára vonatkozó pontos adatok napvilágra kerülése nem várható. A szóban forgó levéltári anyagok a „málenkij robottal” kapcsolatos politikai és adminisztratív döntések tisztázásában játszhatnak döntő szerepet. A területi parancsnok – később idézendő – utasításának explicite magyarellenes tartalma ugyanis kizárja, hogy az NKVD magánakciójáról lett volna szó. A magyarlakta területeken végrehajtott kollektív megtorlás nyilvánvalóan politikai döntés eredménye volt, melynek dokumentumait elsősorban a moszkvai levéltáraknak kell őrizniük.

A „málenkij robot” szempontjából csekély eredményt ígér a „létezett” szocializmus országainak bel- és külügyi levéltáraiban meglévő – az utóbbi időben részben hozzáférhetővé vált – anyag feldolgozása is. A csehszlovák külügyminisztérium ezzel kapcsolatos dokumentumai az úgynevezett repatriálásról arra engednek következtetni, hogy ezeket a forrásokat a háború után létrejött ideológiai- és fegyverbarátság szelleme hatja át: a deponáltak számával foglalkozó jelentések a valós állapot helyett sokkal inkább a törvénytelen ségek mértékének eltussolását célozzák. A német és magyar nemzetiségű foglyok esetében a nyilvánvaló manipulációt tovább fokozta a hazatértek azonnali reszlovakizációra való kényszerítése is. A helyi belügyi parancsnokok 1945-46-ban készített (mind ez ideig csupán részleteiben feltárt) listái is hasonló okok miatt szorulnak jelentős korrekcióra.

Az idézett nehézségek ellenére napjainkra a legfőbb akadályok elhárultak egy olyan kutatás elől, amely immáron nem csupán személyes sorsoltat képes rekonstruálni, hanem konkrét válaszokat adhat arra a kérdésre: valójában milyen veszteségeket szenvedett egy tágabb közösség annak a megtorló akciónak a során, amely a magyarságtól békeidőben a

legnagyobb véráldozatot követelte. A továbbiakban egy ilyen elemzésre teszünk kísérletet a kelet-szlovákiai Felső-Bodrogtörz és a Nagykapos környéki Ung-vidék vonatkozásában.

A Bodrogtörz és az Ung-vidéket 1918 után országhatárok szabdalják ketté, elvágván a területet természetes, történelmileg kialakult társadalmi-gazdasági kapcsolataitól. A tájegység lakossága a szlovákiai magyarságon belül is periférikus helyzetbe került. Távol mind a pozsonyi adminisztrációs, kulturális központtól, mind a nagyobb szlovákiai magyar tájegységektől, a bodrogtörziek ritkán hallatnak magukról a politikai, tudományos, illetve kulturális életben. A Bodrogtörz és az Ung-vidék történelme, illetve jelenkori viszonyai nagyrészt ismeretlenek mind a csehszlovákiai magyar, mind az anyaországi közvélemény előtt, ami még inkább a halmozottan hátrányos helyzet érzetét kelti az itt élőkben.

A fentieket bizonyítja a térséget 1944 után elért tragikus eseménysorozat is. A számottevő zsidó népesség deportálása után néhány hónappal újabb csapások vártak a tájegység lakóira 1944 decemberében megközelítően 2500 magyar nemzetiségű férfit hurcolt el „málenkij robotra” az NKVD, a kollektív jogfosztottság éveiben pedig a csehországi kényszermunkára való deportálás, a Magyarországra való áttelepítés és az 1953-ig tartó úgynevezett kulákperek tették nehezen elviselhetővé az itt élő és magyarsága mellett kitartó népesség mindennapjait. Folytathatnánk a sort a reszlovakizáción való kényszerítéssel, valamint azoknak a mai napig tartó – tóketerebesi központú – elszlovákosítási erőfeszítéseknek az ismertetésével, melynek eredményességéhez nem kis mértékben a lakosság magárahagyottság érzése is hozzájárul. A felsorolt törvénysértések közül jelen tanulmány csupán a „málenkij robot” eseményeivel foglalkozik és a történelmi dokumentumok, illetve a visszaemlékezések segítségével a veszteségeket és az elszenvedett sérelmeket kívánja bemutatni.

Szakmailag értékelhető előzmények híján a feldolgozott adatok többlépcsős gyűjtőmunka eredményei: tartalmazzák mind a Szlovákiai Politikai Foglyok Konföderációja sárospereji levéltárának anyagát, mind az egyes települések polgármesteri hivatalai által összeállított kárptólási listák adatait. Az így létrejött adatbankot az egyes helységekből a kérdéssel lokális szinten foglalkozó aktivisták és a deportálást túlélő interjúalanyok tovább pontosították. Az adatgyűjtés legfőbb célja a fronton hadifogságba esett személyek kiszűrése volt, így a bemutatásra kerülő adatok csupán a valóban civilként elhurcolt népességre vonatkoznak.

Az adatok végeredményben 51 magyarlakta település elhurcoltjainak számarányait tartalmának közül 36 a Bodrogtörzben, 15 pedig az Ung-vidéki Nagykapos környékén terül el. A történelmi Magyarország Zemplén és Ung vármegyékhez tartozó települései 1938 után 3 járás területéhez tartoztat (királyhelmeci, nagykapcsi és sátorajújhelyi), jelenleg pedig 3 falu kivételével (Kistáska, Bajánháza, Budaháza – nagymihályi járás) a tóketerebesi járáshoz tartoznak.²

A IV. Ukrán Hadsereg katonái a Csap térségében megvívott többhetes állóháború után 1944. november 24-én léptek a Bodrogtörz földjére. A reguláris csapatok után két-három nap múlva érkező NKVD-csapatok a települések elenyésző számú kommunista érzelmű elemeit (az önjelölt komisszárokat) messianisztikus elhivatottságuknak – nem ritkán bosszúszomjuknak – megfelelő feladattal bízták meg: a településeken tartózkodó civil férfilelakosság elhurcolásának megszervezésével és lebonyolításával.

A megtorló akció előzményeiről Csehszlovákiában mind ez ideig nem kerültek elő dokumentumok. A korszak ismerői előtt azonban aligha kétséges, hogy a magyarok kollektív megbüntetésének eszméje az 1943 végén megtartott Sztálin-Beneš tárgyalások egyik központi kérdése volt (Gosztonyi, I. kötet, 10-77). A jegyzőkönyv ismeretében aligha meglepő, hogy amikor a Vörös Hadsereg súlyos harcok árán megszállta Kárpátalját, illetve egy hó- nappal később a Bodrogtörz és környékét, a terület pacifikálását célul kitűző operatív program a térségben maradt német és magyar katonák felkutatása mellett a magyar nemzetiségű lakosság deportálásának módszeres végrehajtását is parancsba adta. Több mint valószínű, hogy a tárgyalt tájegység településeire is a IV. Ukrán Front haditanácsának 1944

november 13-án kiadott parancsa vonatkozott (idézi: Botlik-Dupka, 54.). Noha ez a parancs csupán a német és magyar nemzetiségű hadköteles személyek nyilvántartásba vételéről rendelkezik és nem tesz említést a „málenkij robotról”, Kárpátalja magyarlakta települései lakosainak elhurcolását a Fagyjev vezérőrnagy által vezetett NKVD-csapatok szűk két hét alatt (1944. november 26-ig) maradéktalanul végre is hajtották. Ugyanez a lendület, szervezettség és módszer jellemezte az 1944. december 1-től a Bodroghözben beindult akciót is (Lelesz), amely december 23-ig tartott (Boly, Zétény, Rad, Szolnocska). A tömeges elhurcolás után körülbelül még 1945 februárjáig folyt a bujkáló magyar férfiak utáni hajtóvadászat, akiket Nagykapacson és Királyhelmeceen gyűjtöttek össze. Az így elfogott személyeket később a háborús bűnösökre vonatkozó szovjet törvények alapján amiatt ítélték el, mert nem jelentkeztek önként a nyilvántartásba vételre. Lényeges momentum, hogy a tömegesen elhurcoltak ellen semmilyen vizsgálat nem indult. A magyarság elleni kollektív megtorlás bizonyítékaként a deportáltakat automatikusan háborús bűnösökké nyilvánították.

A bodroghközi és az Ung-vidéki elhurcoltak összefoglaló adatait az I. és II. táblák tartalmazzák.³

Az elhurcolások végrehajtásával kapcsolatban a helyi komisszárók szerepe és a települések, illetve a deportálás időpontjai között kimutatható eltérések tűnnek a legfontosabb kérdéseknek. Ami az előbbieket illeti, az interjúk alapján megállapítható, hogy tevékenységük csupán az NKVD-tisztek parancsainak fokozott végrehajtására irányult, s – egyetlen falu kivételével – semmilyen erőfeszítést sem tettek az önkényesen ellenőrzésük alá vont lakosság megmentése érdekében. Az Ung-vidéki Deregnő esetében – a helyiek emlékezete szerint – a falu előjáróinak sikerült megvesztegetniük a deponálást felügyelő szovjet tisztet. A megvesztegetés sikere minden bizonnyal egyrészt a gyűjtőhelyként kijelölt falu földrajzi helyzetének (közvetlenül az etnikai határon, szlovák falvak szomszédságában fekszik), de még inkább annak volt köszönhető, hogy ekkorra a magyar falvak lakosainak az elhurcolását már mindenütt végrehajtották és a kitűzött tervszámokat valószínűleg túlteljesítették. Hasonló kísérlet a deportálás első fázisában még akkor is biztos kudarcra lett volna ítélve, ha a települések komisszárjai feladatukat nem teljes szolgálalkúsággal hajtották volna végre.

Mind a számadatok, mind az interjúk alapján megállapítható ugyanis, hogy az akció végrehajtásának kegyetlenségi foka szerint a deportálás két egymást követő hullámban történtek. A térképen megjelölt települések közül azokat sorolhatjuk az első szakaszhoz tartozók közé, amelyekből december 6-ig hurcolták el az embereket. A deportálás első hullámába sorolt települések megválasztása kétséget kizáróan gondos és tudatos tervezésre enged következtetni, hiszen az érintett 17 helység között nem csupán a Bodroghköz keleti részén fekvő – elsőként megszállt-települések kaptak helyet, hanem a tájegység arculatát leginkább meghatározó, lokális dominanciával bíró összes többi település lakosait is ekkor hurcolták el. (Királyhelmece, Lelesz – mindkét helyről a második hullámban is deportáltak még embereket –, Szomotor, Bodrogszerdahely, stb.)

A deportálás első hullámának leplezetlenül megtorló jellege a következőkben nyilvánult meg: a reggeli órákban kihirdetett 3 napos munkára való felszólítás után azonnal kezdetét vette a férfiak összegyűjtése. Mozikba, iskolákba, nagyobb pincékbe zárták a gyanútlan jelentkezőket, majd néhány órás várakozás után erőltetett menetben keleti irányba, Ungvár felé hajtották a csoportokat. A mintegy két hétig tartó menet során a foglyokkal úticéljukat nem közölték, enni sehol sem adtak nekik. Éjszakánként istállóban, gazdasági épületekben, padlásokon zsúfolták össze az elhurcoltak. A perecsénye és szolyvai táborok érintése után a transzport a Vereckei-szorosnál kelt át a Kárpátokon, majd Turka felől érkezett a hírhedt szambori gyűjtőlágerbe. A fegyveres kíséret szigorúságát az a tény jellemzi leginkább, hogy a megkérdezettek közül senki sem emlékezett sikeres szökésre. Külön rákérdezés nélkül beszámoltak viszont azokról az út során elszenvedett atrocitások,

amelyekben – a megszólalók szerint – az NKVD-csapatok kötelékébe tartozó magyar anyanyelvű (vagy magyarul anyanyelvi szinten beszélő) zsidó származású kísérőik jártak az élen, akik gyakran már az elhurcolás kezdetétől, esetleg a kárpátaljai első állomástól irányították a transzportokat a szambori lágerig.

A vélhetően nem csupán zsidókból álló NKVD-tisztek szerepéről elmondhatjuk, hogy ez a „málenkij robottal” kapcsolatos rejtélyek egyike, melyre – a lágerlistákhoz hasonlóan – csupán az NKVD/KGB levéltárak anyagai adhatnak megközelítőleg pontos választ. Mindazonáltal kétséges, hogy közöttük a szovjet megszállást Kárpátalján és a Bodrogtközben átélt zsidók lettek volna többségben. Valószínűbb, hogy a Kárpátaljáról 1939 tavaszán a Szovjetunióba menekült kommunisták alkották az akcióért felelős csapatok vezetésének derékhadát. Ezekben a hithű kommunistákban a Szovjetunióba való átszökésük után „a szovjet határvédelmi szervek kémeket és diverzánsokat láttak és különböző gyűjtő- illetve munkatáborokba zárták őket.” (Gosztonyi, I. kötet, 87.). A magyar antifasiszta mozgalom vezetői később ezeknek a táboroknak a foglyai közül válogattak a frontpropaganda és partizántevékenység területére aktivistákat. Miután azonban reguláris csapatok megszervezésére a szovjet vezetés nem adott engedélyt (lásd: Kossuth-légió) valószínű, hogy az ideológiai ellenzésen átesett csapatokat első ízben a „málenkij robot” megszervezése és lebonyolítása során vetették be. Erre enged következtetni Rákosi Mátyás 1944 áprilisában kelt egyik levele is, mely szerint „a hallgatók elsősorban partizánmunkára készüljenek fel, mégpedig otthon és közvetlenül a front mögött.” (Gosztonyi, I. köt. 107.). A történetek utólagos ismeretében aligha kétséges, hogy a “front mögött végzendő partizánmunka” milyen természetű tevékenység eufemizmusaként szerepel Rákosi levelében.

A kérdés történeti adatok segítségével való tisztázásáig meg kell azonban elégednünk az elhurcoltak olyan értelmű közléseivel, melyek szerint az NKVD szolgálatában álló zsidó parancsnokok mind a gyakorta előfordult fenytésekkel és egyéb – nem ritkán – halált okozó kegyetlenkedésekkel, mind magával az elhurcolás tényével kapcsolatban a magyarok és keresztények zsidókkal szemben elkövetett bűneiért járó kollektív büntetés elvére hivatkoztak.

A december 6-ig tartó első deportálási hullámban fogságba esett végletekig elcsigázott, beteg embereket Szamborban azonnal marhavagonokba zárták és a hátszágban lévő GULAG táborok felé irányították.

1944. december 6-a után került sor a bodrogtközi közép- és aprófalvak, december 12-től pedig az Ung-vidéki magyarlakta települések lakosainak deportálására. Noha az ekkor deportáltakra is a fentiekhez hasonló megpróbáltatások vártak, az akció módszereiben az első hullámhoz képest kimutathatók bizonyos eltérések. Ekkor már nem közvetlenül a falvakban történt az emberek őrizetbe vétele, hanem kijelölt településeken (Királyhelmece, Kisbári, Deregnő, Vajány, Pálóc), ahová a felszólítás után néhány nappal még kíséret nélkül (esetleg a falubeli milicisták kíséretével) mentek a férfiak.⁴ A gyűjtőhelyen való hiánytalan megjelenésért a komisszárok vállalták a felelősséget. Ezekről a közbülső állomásokról már fegyveres kísérettel vitték tovább a transzportokat. Először nyugati irányba, a garanyi gyűjtőtáborba, ahonnan néhány – nem ritkán 5-8 – napos tétlen várakozás után Szinna felé hajtották a foglyokat, majd az Uzsoki-hágón átkelve úgyszintén Turka érintésével érkeztek a szambori lágerbe. A második hullámmal érkezetteket Szamborból nem szállították azonnal tovább, bevagonírozásukra gyakran csak 10-15 nap múlva került sor.

A „málenkij robot” első fázisa tehát a tárgyalt területen időben és térben két szakaszra osztható. A kíméletlenül és a célállomásig – a donbászi medencéig – egyetlen lendülettel végrehajtott első hullámot egy módszereiben nem kevésbé embertelen szakasz követte, amely azonban a gyakoribb megállások, várakozások miatt relatíve kevesebb áldozatot követelt. A deportálások két hulláma közötti eltérések nagy valószínűség szerint szervezési okokra vezethetők vissza. Elképzelhető ugyanis, hogy az előző transzportokkal (Kárpátalja, a

bodrogi első hullám) és a frontokon fogságba esett hadifoglyok tízezreivel túlszűfolt elosztólágerek, valamint a foglyok számához képest vélhetően kevésnek bizonyuló marhavagon-kapacitás fékezte december 6-a után az elhurcolások ütemét. A szervezési nehézségeken kívül aligha indokolta volna egyéb, hogy több bodrogi falu lakosait (Boly, Szolrocska, Zétény, Rad) már december 10-e körül nyilvántartásba vették a királyhelmeci parancsnokságon, ám ezek után hazaengedték a jelentkezőket, s elhurcolásukra csupán december 23-án került sor. Úgyszintén a feltételezhető kapacitás-gondokra vezethető vissza, hogy a második hullámban elhurcoltak közül a Szinnán megejtett orvosi vizsgálat után hazaengedték a betegek és az öregek egy részét, ami a december 6-a előtt elhurcoltak esetében elképzelhetetlen lett volna.

A szambori gyűjtőtáborban nyílt azonban a deportáltak előtt egy menekülési lehetőség: mint volt csehszlovák állampolgárok jelentkezhetek a Csehszlovák Légióba. Mivel azonban a felvétel feltételül a szlovák nyelv ismeretét szabták, az így megmenekült magyarok száma elenyésző mértékű volt, s csupán az etnikai határhoz közelebb élő Ung-vidékiek közül menekültek meg néhányan a munkatáborokba való továbbszállítás elől.

Az elhurcoltak megpróbáltatásainak külön fejezeteként kell tárgyalnunk a munkatáborokba való utazást és az ott eltöltött első hónapok történéseit. Ez az 1944 december közepétől körülbelül 1945 májusáig júniusáig tartó időszak azért érdemel külön említést, mert a „málenkij robotra„ elhurcolt bodrogiak és Ung-vidékiek halálos veszteségei csaknem teljes mértékben erre az időszakra esnek. A témával kapcsolatban talán a legközismertebb tény, hogy Szamborban egy-egy marhavagonba 80-100 embert zsűfoltak össze, akik közül sokan a betegségek, de még inkább az élelem- és vízhiány miatt már az átlagosan 2-3 hétig tartó út során meghaltak. A tárgyalt terület elhurcoltjainak esetében a célállomás – ritka kivételektől eltekintve – minden esetben Sztálinov, illetve az ehhez a lágereparancsnoksághoz tartozó egyéb munkatábor volt a Donbázi medence területén. A még élő foglyokat zsűfolt és fertőzött barakkokban helyezték el, ahol a tavasz beálltaig ezrével pusztultak el az emberek anélkül, hogy a tábor vezetése a legcsekélyebb óvintézkedéseket tette volna megmentésük érdekében.

Már az elhurcolás módja sem hagyott sok kétséget afelől, hogy a „málenkij robot” elsődleges célja nem a Szovjetunió háborús pusztítások dúlta területein hiányzó munkaerő pótlása volt, hanem a magyarok elleni kollektív megtorlás. A munkatáborokban uralkodó állapotok és a meghaltak aránya azonban kétségkívül az előző megállapítás érvényességét igazolja. A járványok és tömeges elhalálozások 1945 nyaráig tartottak, és csupán ekkor kerülhetett sor az elhurcoltak munkába állítására. Az egészségi állapotuk szerint négy kategóriába sorolt foglyok többsége bányamunkát végzett, de dolgoztak hadiipari gyárakban is (például bombagyár), illetve építőmunkásként a városok újjáépítésében vettek részt, valamint a lágerek részére fakitermelést folytattak. Tekintélyes számban maradtak azonban a kezdeti időszakot túlélte, de munkaképtelen, maradandó sérüléseket szenvedett emberek is a táborokban. Mivel munkába állításukra semmi remény nem volt, közülük kerültek ki 1945 kora őszen a „málenkij robotból” hazatértek első csoportjai.

A „málenkij robot” eddig tárgyalt eseményei – a végrehajtási módok említett árnyalatnyi különbségei ellenére – megközelítően ugyanolyan megpróbáltatások elé állították az elhurcoltakat. A munkatáborokban eltöltött első hónapok és a közvetlen életveszély elmúltával azonban kiderült, hogy a hazatérés esélyeit illetően jelentős különbségek vannak az egyes csoportok között aszerint, hogy szülőföldjük a háború utáni rendezés során melyik ország területévé vált.

Noha a sztálini Szovjetunió állampolgárai millióinak rabszolgaságba taszítása és elpusztítása terén igazán példás eredményekkel büszkélkedhetett, a „málenkij robotra” elhurcoltak közül a kárpátaljai magyarok szabadultak a leghamarabb: 1945 végéig a túlélők nagyobb része hazatérhetett. A foglyok aránylag korai szabadulásában az a tény

mindenképpen szerepet játszott, hogy a tájegység lakosai az 1944. november 26-án végrehajtott puccs óta immáron szovjet állampolgároknak számítottak.

A jelenlegi Magyarország területéről származó elhurcoltak helyzetét Stark Tamás ismerteti, aki tanulmányában (1989) a kérdés belpolitikai és diplomáciatörténeti vonatkozásait is elemzi. Stark szerint a foglyok tömeges szabadulása 1947 tavaszára-nyarára tehető, amiben az MKP választási manőverei is közrejátszottak. Emellett a leírtak alapján kétségtelen, hogy bár a korszak belpolitikai csatározásai kellőképpen aláaknázták ugyan a terepet, a magyarországi foglyok szabadon bocsátását – hivatkozva a nemzetközi szerződésekre, illetve a Szovjetunió vállalt kötelezettségeire – végeredményben mégiscsak egy szuverén állam szorgalmazta.

A csehszlovákiai magyar foglyok sorsát azonban ekkor régi-új országuk, a beneši Csehszlovákia egészen más irányban befolyásolta: szabadon bocsátásukat, illetve Csehszlovákia területére való visszafogadásukat kategorikusan megtiltotta. Az alábbi – első ízben nyilvánosságra kerülő dokumentum – kétséget kizáróan bizonyítja, hogy míg a kárpátjai és magyarországi rabok számára legalább a szabadulás illúziója megmaradt, a Csehszlovákia területéről elhurcolt magyarok és németek kettős csapdába estek – a történelem senkiföldjén találták magukat.⁵

Ez a Kassai Kormányprogram elveit híven tükröző csehszlovák álláspont a későbbiek során sem változott. A prágai külügyminisztérium 1947 márciusában kelt jegyzéke⁶ továbbra is csupán „a nemzetiségi és politikai szempontból megbízható” volt csehszlovák állampolgárok honosítását engedélyezi, miközben a „megbízhatóság” megállapítását a területileg illetékes belügyi szervek hatáskörébe utalja.

Az 1991 nyarán részben kutathatóvá vált dokumentumok az úgynevezett repatriálással kapcsolatban egyrészt a kialakulóban lévő kommunista önkény mintapéldái, másrészt a manipulált adatok segítségével történő kölcsönös félrevezetésé és felelőség áthárításé. A visszatértek számával foglalkozó összegzések hitelességét jól példázza az az 1949 február 7-i keltezésű belügyi jelentés, mely szerint a királyhalmeci járásban 68 (!), a nagykapcsiban 182 magyar nemzetiségű elhurcolt repatriált... A szóbanforgó belügyi kimutatásokat még inkább használhatatlanná teszi az a tény, hogy a hazatérésük után szinte órákkal reszlovakizálásra kényszerített magyarokat a listák már a szlovákok között jegyzik.

A repatriálás 1949 áprilisának végén történt hivatalos befejezté nyilvánítása sem nélkülözi a homályos momentumokat.⁷ Vajon értékelhető-e másként, mint pusztán ködösítésként; hogy a szovjet fél egyfelől kinyilvánítja a repatriálás befejezését, másrészt felszólítja a csehszlovák belügyi szerveket, hogy Csap állomáshelyre „olyan megbízottakat telepítsenek, akik /.../ az átadott repatriáltakat átvénnék.”⁸

A ködösítésben a szovjetek megfelelő partnerre találtak a „felelős” csehszlovák politikusokban, akik a külvilág felé mindvégig azt hangsúlyozták, hogy országuknak a Szovjetunióban egyáltalán nincsenek hadifoglyai (a civilként elhurcoltak kérdése természetesen fel sem merülhetett). Az idézett – és remélhetőleg hamarosan újabbakkal is kiegészülő – dokumentumok elsősorban nem manipulált számadataik miatt érdekesek számunkra, hanem mert leplezetlenül illusztrálják a háború utáni szovjet-csehszlovák fegyverbarátság és szövetségi viszony természetét. Ezt a kapcsolatot az első időszakban a győztesek korlátlan cinizmusa jellemezte, a későbbiek során pedig a sztálini elvek dominanciája. Ezeknek az elveknek váltak áldozataivá a GULAG-táborok foglyai, közöttük is elsősorban a minden számbajöhető fél által megtagadott szlovákiai magyarok, akik a hazatérés szempontjából bármelyik más nemzet fiaiból álló csoportnál kiszolgáltatottabbak voltak, s helyzetük a fogságban is az otthon maradt, jogfosztottságban élő magyarokéhoz volt hasonlatos.⁹

A fentiek alapján nem meglepő, hogy a bodrogi és az Ung-vidéki deportáltak szabadulásának időpontjait – egyetlen rövid időszakot nem számítva – a véletlenül kívül

egyéb tényező alig befolyásolta. Az említett időszak 1948 júliusától decemberig tartott, amikor – az elhurcolás óta első ízben – legálisan és nagyobb tömegben érkeztek Tiszacseryőn keresztül csehszlovák földre magyar foglyok. Levéltári anyagok nem szólnak a csehszlovák vezetés álláspontja megváltozásának pontos okairól, valószínű azonban, hogy az 1948-as februári kommunista puccsban kell látnunk a szlovákiai magyarok szabadulásának mozgatórugóit. A husáki „konszolidáció” időszakának egyik pártkrónikása említést tesz arról, hogy a „Szlovák Nemzeti Tanács 1948 júniusában foglalkozott a magyar nemzetiségű lakosság egyenjogúsításának kérdésével”, amit döntően az tett lehetővé, hogy „a demokratikus változások szocialista forradalomba való átnövése mindkét országban megnyitotta – államközi és belpolitikai viszonylatban egyaránt – az internacionalizmus érvényesítésének útját.” (Plevza, 239.). Noha hasonló, kommunista tolvajnyelven megfogalmazott bármilyen megállapítás deszifrózása alapján nehéz egyértelmű következtetéseket levonni, az 1948-ban hazatért szlovákiai magyar deportáltak szabadulásukat alighanem tényleg a kommunisták győzelmének köszönhetik. Mindazonáltal nem lehet kétségünk afelől sem, hogy a hazatéréseket nem a csehszlovák kommunisták kezdeményezték. Sokkal inkább a szovjetek szorgalmazhatták a számukra nemzetközi szempontból kényelmetlenné vált foglyok szabadulását. A szovjet vezetés lépését ezenkívül még újabb lágerkapacitásgondjaik is indokolhatták, az adatközlők szerint ugyanis az általuk kiűrtett légerekbe nem ritkán azonnal szovjet rabokat szállítottak.

Az 1948-ban hazatérők azonban a határállomáson még mindig nem nyerték vissza azonnal szabadságukat. Előbb a tóketerebesi és kassai úgynevezett áttelepítési állomásokra szállították őket, s csupán az ott elvégzett „megbízhatósági vizsgálat” után indulhattak rég látott szülőföldjükre. A vizsgálat során azt ellenőrizték, hogy a foglyok otthon maradt hozzátartozói reszlovakizáltak-e, ennek hiányában pedig nem telepítették-e át őket Magyarországra. Az ekkor hazaérkezettek azonban a bodrogi és Ung-vidéki deportáltaknak csupán mintegy 15%-át alkották. A többiek számára - az elhunytakat, a soha vissza nem térőket (36%!) nem számítva - kalandos, veszélyekkel teli és nem ritkán megalázó momentumokat sem nélkülöző körülmények között ment végbe a szabadulás aktusa. A véletlennek, a szerencsének, illetve a szovjet belügyi szervek hiányos ismereteinek, pontatlan adminisztrációjának köszönhetően ugyanis a szlovákiai magyar foglyok sem maradtak ki teljes mértékben az 1948 előtti, a fentiekben említett szabadulási hullámokból.

A munkaképtelenek és súlyos betegek 1945 kora őszén történt szabadon engedésében az állampolgárság szerinti hovatartozás értelemszerűen nem játszott szerepet, noha – mint láttuk – csehszlovák részről valóságos panaszáradatot zúdítottak Moszkvára a „nem repatriálható” magyarok ügyében. Az ekkor hazatértek közül azonban sokan már soha nem nyerték vissza életerejüket, s rövid időn – néhány hónapon vagy éven – belül meghaltak.

Az 1945-ben, illetve 1945/46 fordulóján visszatértek többségükben a kárpátaljai elhurcoltakkal együtt szabadultak. Ez a hullám elsősorban az Ung-vidéki deportáltakat érintette, akik – elmondásuk szerint – kárpátaljai magyaroknak vallották magukat. Az ekkor visszatért Ung-vidékiek aránya 52%, szemben a bodrogi 28%-kal.

Az ekkor szabadultak szülőföldjükre vezető útja azonban csupán Ungvárig volt felhőtlen, innen ugyanis megfelelő dokumentumok híján nem engedték tovább őket. A munkatáborokba való visszatoloncolástól való félelmükben sokan átszöktek az akkoriban spiritualizáltak még megszorításokkal sem nevezhető szovjet-csehszlovák határon, néhányan pedig a helyi adminisztráció kegye folytán kiállított hazatérésre jogosító iratok segítségével jutottak csehszlovák területre.

1946-47-ben Magyarország felé is megnyílt a szabadulás útja a szerencsésebb szlovákiai magyarok számára. Ekkor – bízva az illetékesek hiányos ismereteiben – az elhurcoltak mintegy 20%-a vallotta magát magyar állampolgárnak, s hagyta el a légereket.

A máramarosszigeti gyűjtőtábor érintésével Debrecenbe érkező csehszlovákiai magyarokat ekkor újra egy szigorúan őrzött határ választotta el otthonuktól. Számukra a budapesti csehszlovák nagykövetség adhatott ki hazatérésre szóló útiokmányt (természetesen csupán a már említett „megbízhatósági” vizsgálat után). A Kelet-Szlovákiába igyekvők közül azonban elenyésző számban jelentkeztek a budapesti nagykövetségen, és Debrecenből egyenesen a zöld határ felé vették útjukat.

Hazatérésük azonban gyakran csak többszöri kísérlet után sikerült, mert a csehszlovák határőrszervek kíméletlenül visszatoloncolták Magyarországra az iratok nélkül érkező elfogott embereket. 1946/47-ben Magyarországon keresztül főként bodrogi elhurcoltak tértek haza, az Ung-vidéki 1947-ben hazatérők száma az előző hullámhoz képest elenyészőnek mondható.

Az említett, 1948-as utolsó jelentős mértékű hazatérési hullám már a csehszlovák hatóságok közreműködésével történt, ami azonban távolról sem eredményezte a magyar foglyok kálváriájának problémamentes, gyors lezárulását. Az ekkor érkező transzportokból Máramarosszigeten kiszűrték a csehszlovákiai illetőségű magyar hazatérőket és csak hosszú – több hetes – várakoztatás, aprólékos kihallgatási procedúra után indították a csoportot Csap, illetve Tiszacsernyő felé. A csehszlovák belügyi megbízottak módszereit leginkább az jellemzi, hogy a megalázott foglyok szabadulásuk meggyorsítása érdekében több esetben is az éhségstrájk fegyveréhez nyúltak. Az újabb transzportokkal érkezők, látván az elkülönítettek helyzetét, magyar állampolgárnak vallották magukat, hogy Debrecenbe érkezésük után a magyar-csehszlovák határon átszökve sok esetben hamarabb hazaérkezzenek, mint a csehszlovák hazatelepítési szervek kényének kiszolgáltatott máramarosszigeti várakozók. Ez utóbbiak közül vélt vagy valós bűneik miatt sok hazatérőt azonnal letartóztattak és a köztársaság ellenségeiként évekre börtönbe zártak.

A bodrogiak és az Ung-vidékiek tömeges hazatelepülésének utolsó hullámai 1948 karácsonyára fejeződtek be. 1949-ben az elhurcoltak további majdnem 2%-a tért haza, de elvértve egészen az ötvenes évek közepéig érkeztek még túlélők az 1944 decemberében három napos munkára elindultak közül.

A „málenkij robot,, bodrogi és Ung-vidéki történetének vázlatos áttekintése után csupán egyetlen kérdés megválaszolásával maradtunk adósak: mekkora veszteségek érték összességében a tájegység közösségeit? A feltett kérdésre a III. tábla segítségével keressük a választ (továbbra is figyelembe véve az elhurcolás területi és időbeli eltérő különbözőségeit.)

A tényleges – emberi életet követelő – veszteség aránya 36%. Az összes elhurcolt felét kitevő, december 6-a előtt fogságba esett deportáltak esetében azonban a „málenkij robot” megpróbáltatásai során csaknem minden második ember elpusztult (43 %). A bodrogi települések veszteségei (38,5 %) ennek megfelelően jelentősebbek az Ung-vidéki elhalálási arányokhoz képest, de a meghaltak aránya ez utóbbiak esetében is azt mutatja, hogy minden három elhurcolt közül csupán ketten láthatták viszont szülőföldjüket.¹⁰ Ez utóbbi arány a december 6-a után elhurcoltak összesített értékével korrelál. Az önmaguk helyett beszélő számok különösen abból a szempontból tekinthetők hátborzongatóak, hogy nagyságrendekkel meghaladják a bodrogi és Ung-vidéki települések lakosságát ért háborús-a frontokon, katonaként elszenvedett veszteségeket. Amennyiben mindehhez az 1945-ben emberi roncsokként hazatért és betegségeikbe hamarosan otthonukban behaltakat is hozzászámítjuk, a bodrogiak és Ung-vidékiek békeidőben elszenvedett veszteségei – hasonlóan a kárpátaljai magyarokéhoz – alighanem példa nélküliek régióink 20. századi történelmében.

A feldolgozott adatok a munkatáborokban eltöltött idő szempontjából is hasonló arányokat mutattak. Míg az Ung-vidékről elhurcoltak 52%-ának az ismertetett módon – 1946 végéig sikerült hazajutnia, a bodrogiak esetében ez az arány mindössze 28%. A települések életének háború utáni újraszervezése szempontjából minősül súlyos veszteségnek,

hogyan az elhurcolt, aktív korú férfiak körülbelül 28%-a (a meghaltakkal együtt 64% !) 1947 végéig még nem tért vissza szülőföldjére. A december 6-a előtt deportáltak és a bodrogközi falvak esetében ez az arány még a 70%-ot is meghaladja. Az előzőekből következik, hogy a legkésőbb – 1947/49-ben, illetve 1949 után – hazatértek aránya a bodrogközi települések esetében nagyobb (33%).¹²

Bármelyik időpontban érkeztek is haza azonban a szovjet munkatáborok túlélői, a Bodrogközben és Ung-vidéken talált állapotok láttán öröme aligha volt sok okuk: többségükre a kiérdemelt szabadság áldásai helyett jogfosztott kisebbségi magyarként újabb megpróbáltatások vártak. Ezek közül a – még úgyszintén feldolgozásra váró – kitelepítések voltak a legjelentősebbek, de a „málenkij robotból” hazatérteket egyéb téren is megkülönböztetett figyelemmel kísérték a csehszlovák belügyi szervek. Elbocsátásuk előtt szigorúan felhívták a figyelmüket arra, hogy otthonukban deportálásuk körülményeiről és a munkatáborokban tapasztaltakról hallgatniuk kell. Emellett – rejtély, hogy a szabadultak fokozott ellenőrzésének szándéka, vagy egyéb okok miatt – csaknem mindegyik hazatérteket felszólították – nem ritkán fenyegető hangnemben – a kommunista pártba való jelentkezésre. Noha a „szívélyes” invitálást az érintettek túlnyomórészt elutasították, voltak, akik nem tartották tanácsosnak, hogy ujjat húzzanak a kommunistákkal és kálváriájuk lezárásaként ezt a megalázást is eltűrték.

A tárgyalt események és a bemutatott adatok egy, a magyar szellemi élet és köztudat perifériáján elhelyezkedő közösség, a kisebbségi lét minden hátrányát hatványozottan megszenvedő bodrogközi és Ung-vidékiek 20. századi megpróbáltatásainak csupán egyetlen szeletét illusztrálják. Egyben adalékul kívánnak szolgálni azokhoz a történelmi és szociológiai elemzésekhez, amelyek – remélhetőleg hamarosan – a „magától értetődőség” érzetét keltő informális társadalom- és történelemszemlélet örökébe lépnek a tények ideológiáktól mentes tiszteltetésében tartásának és értékelésének egy magasabb absztrakciós szintjén.

Figyelemmel kísérve a kommunista megoldás csődje után hátramaradt ür következtében létrejött állapotokat, a térség népei egymásnak feszülő indulatainak jelenleg még beláthatatlan következményeit (melyek éppen kisebbségeik rendezetlen helyzete miatt vészjóslóak), a fentiekben kifejtett és bemutatott szemléletmód térnyerése aligha csupán szakmai kérdés. Régióink sorsának alakulásában is meghatározó szerepe lehet.

* Készült: A Csehszlovákiai Magyar Kultúráért Alapítvány és a Szlovákiai Magyar Politikai Foglyok Szövetsége támogatásával. A tanulmányok egy terjedelmes elemzés összefoglalása.

Felhasznált irodalom

- 1 Botlik József-Dupka György: *Ez hát a hon... (Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarok életéből 1918-1991)* Mandátum-Univerzum, 1991.
- 2 Gosztonyi Péter: *Magyarország a második világháborúban I-II.* München, 1984.
- 3 Janics Kálmán: *A hontalanság évei.* Hunnia Kiadó, 1989.
- 4 Palásthy Rezső: *40 éve történt... Kortörténetünk elnémitott fejezete: A sztálini "felszabadítás" dokumentumai.* Kézirat, 1985.
- 5 Plevza, Viliam: *A CSKP nemzetiségi politikája,* Madách, 1983.
- 6 Start Tamás: *Magyarország második világháborús embervesztése,* 1989.
- 7 Start Tamás: Hadifoglyok békében *Mozgó Világ* 1989/10; 98-106.
- 8 Start Tamás: Hadifoglyok, kényszermunkások, politikai elítéltek. *Rubicon* 1990/4; 18-23.
- 9 Az 1941. évi népszámlálás adatai. KSH, 1947.

Jegyzetek

- 1 A témával kapcsolatban egyedül Kárpátalján végeztek értékelhető gyűjtőmunkát A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség által 1989. november 18-19-én megtartott „A sztálinizmus kárpátaljai áldozatai” című konferencia egyrészt kutatható diszciplínaként legalizálta a megtorlások addig tabunak számító témáját, másrészt ösztönzést jelentett a gyűjtő- és elemzőmunka folytatásához. Ennek köszönhetően jelentek meg a Kárpátalja című folyóirat számaiban a “málenkij robotról” szóló beszámolók és dokumentumok, illetve az egyes települések mártírjainak névsorai.
- 2 Az elemzés a bodrogközi falvak között tárgyalja tíz, a Bodrog jobb partján fekvő, így földrajzilag nem a Bodrogközhez tartozó magyar település elhurcoltjainak adatait is. Az események eltelté óta közigazgatásilag más települések részévé vált, illetve egyesült apró falvak adatai a jelenlegi állapot szerint kerültek feldolgozásra (Véts és Kisújfalak -Szomotor, Veskóc - Nagykapos, Mogyorós - Mokcsakerész, Nagy- és Kisbári - Bári statisztikáiban szerepelnek). A megvizsgált 55 település közül csupán négy helység adatai nem szerepelnek a feldolgozásban: a mai Tiszacsernyő felépítése az események idején még nem kezdődött el. Szlovákújhely esetében népszámlálási adatok nem állnak rendelkezésre, Deregnő és Szirénfalva lakossága pedig - szabályt erősítő kivételként - megmenekült a tömeges deportálás elől.
- 3 Az adatgyűjtésben való együttműködésükért Nagy László (Nagykövesd) és Stefan Pazdera (Eperjes), a számítógépes adatfeldolgozás során nyújtott szakmai segítségért Bíró Pál (Budapest) munkájáért tartozom köszönettel.
- 4 Itt kell feltennünk azt a nehezen megválaszolható kérdést, hogy a deportálások első hulláma után miért hitték továbbra is az érintettek, hogy csakugyan csupán 3 napos munkára viszik őket, miért jelentkeztek csaknem hiánytalanul és önként a kijelölt helyeken? A megkérde-zettek bizonytalan válaszaikban a megszállt falvak közötti kommunikáció hiányára hivatkoztak, de még többen azzal magyarázták a tömeges naivitás okait, hogy a harcoló csapatok kegyetlenkedései a vártnál enyhébb méretűek voltak. Mindebből sokan arra a következtetésre jutottak, hogy a reguláris csapatok elvonulásával a veszély végérvényesen el is múlt...
- 5 Az idézett forrás vonatkozó részeinek fordítása a következő:
Küldi: Nemzetvédelmi Minisztérium - A Szövetséges Hadseregekkel való kapcsolatok főosztálya
Címzett: Külügyminisztérium-Prága A jegyzék száma: 108/styc. 1945.
/.../ Kérjük /.../, hogy a Külügyminisztérium hozza a szovjet szervek tudomására, hogy csupán cseheket és szlovákokat fogadtunk, de azokat nem, akik mint volt csehszlovák állampolgárok jelentkeznek. Ilyen jogcímre hivatkozva főként németeket és magyarokat küldenek, akiket nem szabad repatriálni (keri nesmi byti k nám repatriováni)
A vezérkari főnök parancsából: Roman Kokrda ezredes.
Ministerstvo zahraničnich věcí (Csehszlovák Külügyminisztérium) levéltára, 48209/1945 Fond SSSR, 1945-1959 36. doboz
- 6 Ministerstvo zahraničnich věcí (Csehszlovák Külügyminisztérium) levéltára, 60641/III/47. sz Fond SSSR 1945-1959. 39. doboz
- 7 Ministerstvo zahraničnich věcí (Csehszlovák Külügyminisztérium) levéltára, 314685 sz. Fond SSSR 1945-1959. 39. doboz. Eszerint 1949 április 29-én „Lastovicka” a moszkvai csehszlovák nagykövetségről rejtjelezett táviratban értesíti a külügyminisztériumot, hogy “a Szovjetunió a hadifoglyok és internáltak repatriálását alapján befejezettnek nyilvánítja”.
- 8 Ministerstvo zahraničnich věcí (Csehszlovák Külügyminisztérium) levéltára, 492-16/5-1949-A/5sz Fond SSSR 1945-1959. 39. doboz
- 9 A Szovjetunióba került szlovák foglyok számáról és sorsáról mind ez ideig nem állnak rendelkezésre adatok. A sárosperejesi Szlovákiai Politikai Foglyok Konföderációja több tízezerre teszi a szlovák nemzetiségű elhurcoltak számát, aminek több tény is ellentmondani látszik. Egyfelől az NKVD idézett parancsa csupán a magyar és német lakosság „számbavételét” tartalmazza. Ennek megfelelően a szlovák területek lakosait tömegesen nem deportálták, csupán a Hlinka-gárda prominens személyiségei kerültek (vizsgálati fogság és bírói ítélet eredményeképpen) szovjet munkatáborokba. Másrészt már a Beneš-Molotov tárgyalásokon megállapodás született arról, hogy a szlovákok ügyét - értsd: a háború során tanúsított magatartásuk miatt való megbüntetésüket - el kell választania magyarok és németek elleni megtorlástól (Gosztonyi, I. kötet, 69.). Kelet-Szlovákiában csakugyan ebben a szellemben hajtották végre a megtorló akciókat. Az etnikai határ szlovák oldalán egyetlen településről sem deportáltak tömegesen civileket. Az akció oly mértékben irányult csupán a magyar falvak ellen, hogy az Ung-vidéki magyarok közül többen a szomszédos szlovák falvakban kerestek - és ismerőseiknél találtak biztos - menedéket. Az NKVD dolgát némiképpen megkönnyítene, hogy a tárgyalt területen etnikailag vegyes falvak nem voltak -1941, évi népszámlálás, KSH, 1947. 687- 681 és 644-645.- sőtben például Kárpátaljával, ahol a nagyobb számban előforduló vegyes közösségek magyarjai úgyszintén az elhurcolás sorsára jutottak.

10 A meghaltak aránya az elhurcoltak száma szerint több község esetében is meghaladja az 50%-ot, két települést azonban külön is ki kell emelnünk: a Báriból deportáltak 76%-a pusztult el a „malenkij robot” során, Kisgéres pedig döbbenetes számmal, 104 (!) halottal (61%) foglalja el a szomorú ranglista első helyét

FERENC DOBOS

„MALENKIJ ROBOT” IN THE EAST-SLOVAKIAN REGION

This paper is a study in historical sociology dealing with a topic that unit recently has been considered taboo: the malenkij robot campaign, a communist campaign whose purpose was to wipe out the ethnic Hungarian population of Czechoslovakia. This study reveals the factors underlying that campaign by drawing on the ordeals suffered by the ethnic Hungarian population of the East Slovakian regions of Bodrogköz and Ung.

In December of 1944, 2500 male civilians from the abovementioned regions were forcefully deported by Soviet NKVD. As a result, losses suffered by the populations of these regions were an order of magnitude greater in peacetime than during the war years. However, those deported were not solely the victims of the Soviet NKVD; their fate was also determined by Beneš' politics based on an illusory Czechoslovak nation-state without minorities. According to the document – first made public in this paper – uncovered in the secret archives of the Prague Ministry of Foreign Affairs, the organs of the Czechoslovak Interior Ministry forbade the repatriation of the deported ethnic Hungarian prisoners for a period of four years, from 1945 through the summer of 1948. The policy under Beneš forced the deported Czechoslovakian Hungarians into a double trap: not only had they been carried off and taken prisoner by the Soviets, but they were locked out of their home country. These ethnic Hungarians found themselves in the no man's land of history.

Approximately forty percent of the deported (this paper focuses on those deported from the region of Bodrog and Ung) died in captivity. In some communities, the proportion of deaths to deportees exceeds sixty-seventy percent. Some survivors, after suffering years of humiliation and physical danger, arrived home by 1948, but many saw the end of their Gulag-imprisonment only in the 1950's. Instead of attaining a long-awaited freedom, those who returned home faced a new set of ordeals, for they were treated as ethnic Hungarians without rights. These ordeals included such illegally enforced acts as relocation, reslovakization, and confiscation of property.

In addition to prompting more research on the malenkij robot campaign, this study also encourages further inquiry into the above-mentioned violations of the legal rights of the ethnic Hungarians of Czechoslovakia.

I. táblázat
A bodrogközi települések összesített adatai

Települések	1860	Elh	Mgh	H5	H6	H7	H8	H9	HK	TH	H1/Eh	Eh/Ft
**B												
Ágcseryő	137	15	9	4	0	2	0	0	0	6	60,00	10,95
Bacska	154	15	7	0	2	1	3	1	1	8	46,67	9,74
Bári	138	17	13	3	1	0	0	0	0	4	76,47	12,32
Battyán	287	59	23	10	6	9	11	0	0	36	38,98	20,56
Bély	265	60	26	15	3	4	9	2	0	33	43,44	22,64
Bodrogszentmária	156	14	2	1	0	7	2	1	1	12	14,29	8,97
Bogrogszerdahely	447	73	26	17	4	15	8	3	0	47	35,62	16,33
Bogrogszög	88	5	0	0	0	0	4	1	0	5	0,00	5,68
Boly	198	49	12	15	5	7	5	4	1	37	24,49	24,75
Borsi	285	18	4	5	1	1	3	0	0	11	22,22	6,32
Dobra	129	40	13	20	0	1	5	1	0	27	32,50	31,01
Imreg	157	34	16	12	2	1	3	0	0	18	47,06	21,66
Királyhelme	940	250	96	49	20	30	47	5	3	154	38,40	26,60

Regio – Kisebbségi Szemle 1992. 3. évf. 4.sz.

Kisgéres	328	170	104	11	8	13	29	1	3	65	61,18	51,83
Kiskövesd	166	42	23	12	0	3	2	1	1	19	54,76	25,30
Kistárkány	313	102	46	10	10	10	19	1	1	51	45,10	32,59
Kistorony	204	17	3	2	3	7	2	0	0	14	17,65	8,33
Ladamóc	205	29	8	5	4	9	2	1	0	21	27,59	14,15
Lelesz	490	165	47	36	16	18	42	2	4	118	28,48	33,67
Nagygéres	337	54	29	8	1	3	8	4	1	25	53,70	16,02
Nagykövesd	278	55	26	23	1	0	5	0	0	29	47,27	19,78
Nagytárkány	363	74	30	8	9	6	19	2	0	44	40,54	20,39
Nagytoronya	178	4	1	0	2	0	1	0	0	3	25,00	2,25
Perbenyík	405	55	0	1	1	0	0	0	0	2	0,00	0,49
Polyány	184	39	11	14	7	4	18	1	0	44	20,00	29,89
Rad	133	23	5	15	4	10	5	0	0	34	12,82	29,32
Szentes	271	31	9	3	0	3	8	0	0	14	39,13	8,49
Szinyér	84	29	8	6	9	3	3	1	1	23	25,81	36,90
Szolnocska	96	95	6	8	4	4	4	1	2	23	20,69	30,21
Szomotor*	400	12	51	19	6	10	7	1	1	44	53,68	23,75
Szűnyeg	138	12	3	2	4	2	1	0	0	9	25,00	8,70
Szöllőske	123	43	1	3	0	0	8	0	0	11	8,33	9,76
Véke	130	22	5	5	6	13	12	1	1	38	11,63	33,08
Zemplén	175	55	10	3	3	5	1	0	0	12	45,54	12,57
Zétény	223	11	11	4	7	11	15	3	1	41	20,00	24,66
Örös	210	1	1	3	1	0	5	1	0	10	9,09	5,24
Összes	8815	1790	685	352	150	212	316	39	23		1092	

Jelmagyarázat

1860 – a települések 18-60 éves korú férfi lakosainak száma az elhurcolás időpontjában (Forrás: Az 1941. évi népszámlálás adatai, KSH, 1947)

Elh – az elhurcoltak száma

Mgh – meghaltak száma

H5-H9 – az 1949-től 1949-ig hazatértek száma évenkénti bontásban

HK – az 1949 után hazatértek száma

H1/Eh – a meghaltak aránya a település 18-60 éves korú férfi lakosainak száma szerint

Th – a hazatértek száma településenként összesen

* - Véke és Kisújlak településekkel együtt

II. tábla
Az Ung-vidéki települések összesített adatai

Települések	1860	Elh	Mgh	H5	H6	H7	H8	H9	HK	TH	H1/Eh	Eh/Ft
Abara	182	19	6	12	0	1	1	0	0	13	31,58	10,44
Bajánháza	151	17	4	13	0	0	0	0	0	13	23,53	11,26
Bés	178	75	16	9	31	8	8	2	0	59	21,33	42,13
Budaháza	33	7	2	3	0	2	2	0	0	5	28,57	21,12
Csicsér	281	84	30	32	14	6	6	0	0	54	35,71	29,89
Dobóruszka	152	56	12	41	3	0	0	0	0	44	21,43	36,84
Iske	65	26	6	11	4	3	3	0	0	20	23,08	40,00
Kaposkelecsény	193	35	7	16	7	1	1	0	0	28	20,00	18,13
Kisráska	88	24	11	10	0	1	1	0	1	13	45,83	27,27
Mátyóc-Vajkóc	196	35	18	6	2	4	4	0	0	17	51,43	17,86
Mokcsakerész	120	51	15	6	11	5	5	4	1	36	29,41	42,50
Nagykapos*	766	138	47	45	22	11	11	2	1	91	34,06	18,02
Nagyráska	115	32	7	12	0	8	8	0	0	22	21,88	27,83
Nagyszelmenc	214	36	5	5	12	2	2	0	0	22	13,89	16,82
Vajány	175	19	5	7	4	2	2	0	0	14	26,32	10,86

Regio – Kisebbségi Szemle 1992. 3. évf. 4.sz.

Ung-vidék	2909	654	191	228	110	48	54	8	3	451
Bodrogeköz és Ung-vidék összesen	11724	2444	876	580	260	370				1543

Jelmagyarázat:

Lásd: I. Tábla

*- Veckóc településsel együtt

Total – Bodrogeköz és Ung-vidék összesen

III. Tábla

Az elhurcoltak sorsának százalékos megoszlása

	Bodrogeköz és Ung-vidék összesen	Bodrogeköz	Ung-vidék	1944 december 6-a előtt után elhurcoltak	
A települések száma	51	36	15	17	34
Az elhurcoltak száma	2444	1790	654	1300	1144
Meghaltak	36,2%	38,5%	29,8%	43,0	28,5
1945*	24,0%	19,8%	35,5%	18,4	30,3
1946*	10,7%	8,4%	17,1%	7,2	14,7
1947*	10,7%	11,9%	7,5%	9,8	11,7
1948*	15,3%	17,8%	8,4%	18,4	11,9
1949*	1,9%	2,2%	1,0%	2,0	1,9
1949 után*	1,2%	1,4%	0,7%	1,2	1,0

* = A visszatérés időpontja